

УДК 339.727.2 (477) : 339.924

Заярна Н. М.,

zayarnaya1501@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8989-9715,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Процак І. І.,

ilonai Gorevna88@gmail.com,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Мармулевич В.-І. З.,

vikatar97@gmail.com,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

***Анотація.** У статті доведено, що сучасні міжнародні економічні відносини формуються та розвиваються під впливом глобалізаційних процесів, що є наслідком економічної інтеграції, яка відбувається на двосторонньому, регіональному та світовому рівнях, а їх основним генератором є прямі іноземні інвестиції, які через інтернаціоналізацію інвестиційних потоків та формування міжнародного фінансового ринку сприяють подальшому пришвидшенню лібералізації, інтеграції та глобалізації світової економіки. Проведено комплексний аналіз сучасного стану іноземного інвестування в Україні за умов глобалізації. Виявлено основні тенденції руху інвестиційних потоків, а також співвідношення обсягів надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України та вкладення прямих інвестицій з України за 2010-2018 рр. Визначено інвестиційно привабливі фактори, які сприяють розширенню інвестиційних зв'язків України з зарубіжними партнерами. За результатами проведеної оцінки інвестиційної діяльності України можна дійти висновку, що серед першочергових завдань інтеграційної політики слід виділити покращення її інвестиційного клімату. Доведено, що рух іноземного капіталу та розвиток інвестиційного ринку на рівні вітчизняної економіки потребує: 1) уніфікації законодавчої бази; 2) розвитку інвестиційних інституцій; 3) інтернаціоналізації та інтеграції інфраструктури; 4) транснаціоналізації комерційних зв'язків, товарних та фінансових ринків тощо.*

Ключові слова: інтеграція, економічна глобалізація, прямі іноземні інвестиції, міжнародний капітал.

Zaiarna N. M.,

zayarnaya1501@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8989-9715,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Protsak I. I.,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Marmulevych V. Z.,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION PROCESSES

***Abstract.** The article proves that modern international economic relations are formed and developed under the influence of globalization processes, which is a consequent of economic integration taking place at bilateral, regional and global levels, and their main generator is foreign direct investment, which through the internationalization of investment flows and the formation of the international financial market contributes to further acceleration of liberalization, integration and globalization of the world economy. A comprehensive analysis of the current state of foreign investment in Ukraine in the context of globalization is conducted. The main trends of investment flows, as well as the ratio of foreign direct investment inflows into the Ukrainian economy and foreign direct investment from Ukraine for 2010-2018 are revealed. Investment attractive factors that contribute to the expansion of investment ties with foreign partners in Ukraine have been identified. According to the results of the investment activity evaluation in Ukraine, it can be concluded that the improvement of investment climate should be among the priority tasks of the*

integration policy. It is proved that the movement of foreign capital and development of the investment market at the level of the domestic economy requires: 1) the unification of the legal framework; 2) development of investment institutions; 3) internationalization and integration of infrastructure; 4) transnationalization of commercial communications, commodity and financial markets, etc.

Keywords: integration, economic globalization, foreign direct investment, international capital.

JEL Classification: F15, F21

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2019-58-03>

Актуальність теми. Сучасний етап економічного розвитку характеризується якісними глобальними трансформаціями внаслідок зростання відкритості національних економік, усунення технологічних і політичних бар'єрів на шляху переміщення товарів, послуг та капіталів. Визначальними особливостями економічної глобалізації є безпрецедентна мобільність капіталу і динамічні процеси інтеграції національних фінансово-інвестиційних ринків. Збільшується кількість та урізноманітнюються суб'єкти та об'єкти, диверсифікуються та ускладнюються види і форми міжнародного інвестування. Багатоаспектними стають міжкраїновий перелив капіталу, його транснаціональна консолідація, що формує мотивацію і логіку глобального інвестиційного процесу. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за умов інтеграції країн до світового фінансового ринку стають одним із основних чинників поглиблення глобалізації світової економіки, що передбачає встановлення між національними економіками таких тісних та глибинних зв'язків, які не можуть повною мірою забезпечуватись іншими формами міжнародних економічних відносин.

Глобальні процеси здійснюють вплив на рух ресурсів, в тому числі інвестиційних, у різних країнах світу, у тому числі в Україні. Тому актуальним є дослідження інвестиційних процесів в Україні як одного з основних важелів інтеграції країни у світове господарство.

Постановка проблеми. Глобалізація відкрила можливості до акумуляції та концентрації надвеликих обсягів інвестиційного капіталу, який здатний діяти у світових масштабах. Не викликає сумніву, що зв'язок між ПІІ та глобалізацією економіки має дуалістичний та змінний характер і повинен розглядатися комплексно. ПІІ стимулюють глобалізм окремих економічних процесів (міжнародну торгівлю, рух факторів виробництва, міжнародну міграцію тощо) за умов загострення міжнародної конкуренції, ресурсних обмежень та кризових явищ. Відтак, з одного боку, відбуваються процеси, пов'язані з об'єднанням ресурсів і боротьбою за лідерство, а з іншого, – з добровільним самообмеженням свободи дій суб'єкта відносин (держави, міста тощо) за допомогою зв'язків преференціальної співпраці для досягнення спільних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним питанням розвитку міжнародної інвестиційної діяльності присвячені

праці зарубіжних і вітчизняних дослідників: Х. Антоні, В. Білошапки, І. Бланка, Ф. Блека, Р. Вернона, Р. Гранта, Р. Граффіна, М. Грехема, Дж. Даннінга, Д. Девіса, Д. Кейнса, Ч. Кіндлбергер, К. Кодзіми, П. Кругмана, Дж. Лінтнера, В. Македона, Г. Марковіца, Р. Мертона, Г. Мінцберга, О. Мозгового, Я. Моссіна, М. Обстфельда, Т. Орехової, Є. Панченка, С. Пивоварова, М. Портера, О. Рогача, Л. Руденко-Сударевої, Ф. Рута, П. Самуельсона, Дж. Стрікланда, М. Тейлора, Д. Тобіна, А. Томпсона, А. Торбена, Т. Фролової, С. Хаймера, У. Шарпа, М. Шоулза, С. Якубовського та інших.

Суперечливі й складні проблеми економічного та інвестиційного глобалізму знайшли відображення в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема: З. Адаманової, Л. Антонюк, У. Бека, О. Білоруса, І. Валлерстайна, А. Гальчинського, Дж. Гелбрейта, Б. Губського, В. Іноземцева, Т. Кальченка, М. Кастельса, Ю. Козака, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника, Р. Робертсона, С. Савельєва, С. Сіденко, Дж. Сороса, О. Сохаської, Дж. Стігліца, Н. Стукало, А. Філіпенка, С. Хантінгтона, Т. Циганкової, В. Чужикова, О. Швиданенка, Ю. Шишкова, І. Школи, Ю. Яковця та багатьох інших.

У працях цих авторів досліджено передумови і фактори формування та розвитку світового ринку капіталу, виявлено закономірності й тенденції розвитку національних та міжнародних інвестиційних процесів, особливості інвестиційної діяльності ТНК тощо. Разом з тим, виникає потреба приділити більшу увагу ролі іноземного інвестування в Україні у контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Постановка завдання. Метою статті є проведення комплексного аналізу поточного стану процесів інвестування в економіці України та визначення ролі ПІІ в реалізації інтеграційної стратегії та участі в глобалізаційних процесах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними рисами розвитку міжнародних економічних відносин другої половини ХХ – початку ХХІ століття є посилення ролі глобалізації світової економіки, що проявляється в уніфікації економічних, регулятивних, торговельних стандартів, посилення ролі міжнародного капіталу та нівелювання економічних і політичних бар'єрів між країнами. Збільшення обсягів та розширення географічних масштабів спрямування прямих

іноземних інвестицій набувають все більшої ваги у міжнародних економічних відносинах, прискорюючи та стимулюючи глобалізаційні, інтеграційні та лібералізаційні процеси у світі. Отже, на сучасному етапі розвитку світове господарство є більш цілісним, інтегрованим та динамічним, знаходить своє втілення в якісно новій системі світового порядку, що ґрунтується на поширенні та поглибленні інтеграційних процесів, які розвиваються на глобальному та регіональному рівнях, свідченням чого є збільшення обсягів торгівлі та інвестицій між країнами (глобальна інтеграція), зростання обсягів саме внутрішньорегіональних потоків товарів, послуг та інвестицій (регіональна інтеграція).

На шляху до глобалізації варто оцінювати включеність країни в єдиний світогосподарський простір. Одним із ключових процесів, який характеризує ступінь відкритості економіки, є процес інтернаціоналізації капіталу, який варто характеризувати з точки зору мобільності капіталу, а також інтенсивності інвестиційної діяльності. Для оцінки сучасного стану іноземного інвестування України проведемо комплексний порівняльний аналіз руху прямих іноземних інвестицій в Україну та прямих інвестицій з України. Даний аналіз даватиме змогу оцінити позицію країни в процесах транскордонного руху капіталу.

Стан залучення ПІІ в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність, оскільки наявний обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення їх наявного стану. На інвестиційну привабливість значно впливають не лише загальний стан економіки країни, а й умови ведення бізнесу,

зокрема ступінь втручання держави. За останні 10 років обсяг інвестицій із країн ЄС значно збільшився, щодо країн СНД, спостерігається значне скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій. При цьому перспективи іноземної інвестиційної діяльності в Україні здебільшого визначаються обсягами та структурою вже накопиченого в країні іноземного капіталу [1, с. 1082].

Зміну інвестиційного клімату найбільш наочно демонструє динаміка інвестицій, особливо ПІІ, яка вважається індикатором зміни рівня довіри та рейтингу країни. Економічна активність іноземних інвесторів в Україні незначна.

Обсяг залучених у 2018 році ПІІ в економіку України становить 2863,9 млн дол. США (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичних операцій). Проаналізувавши динаміку обсягів іноземних інвестицій в економіку України з 2010 р. по 2018 р., слід відмітити, що обсяг надходження ПІІ у 2018 р. порівняно з 2010 р. зменшився на 51,0%, що становитиме 2981,3 млн дол. США (табл. 1). Найбільший обсяг надходжень прямих інвестицій в економіку України був у 2011 р. (6033,7 млн дол. США).

Аналіз ланцюгових темпів зростання свідчить про досить нестабільні зміни обсягів надходжень інвестицій в Україну (рис. 1). Відтак протягом аналізованого періоду не сформувалося певної тенденції з боку іноземних інвесторів щодо вкладання капіталу в економіку України, адже спостерігаються нестабільні коливання досліджуваного показника.

Таблиця 1

Надходження ПІІ в економіку України у 2010-2018 рр.
(складено за матеріалами [2])

Роки	Обсяг надходження, млн дол. США	Динаміка зміни, %	Відхилення (+, -)
2010	5851,2	-	-
2011	6033,7	103,1	182,5
2012	5290,7	87,7	-743
2013	5462,1	103,2	171,4
2014	2451,7	44,9	-3010,4
2015	4321,8	176,3	1870,1
2016	4405,9	101,9	84,1
2017	2511,1	57,0	-1894,8
2018	2869,9	114,3	358,80

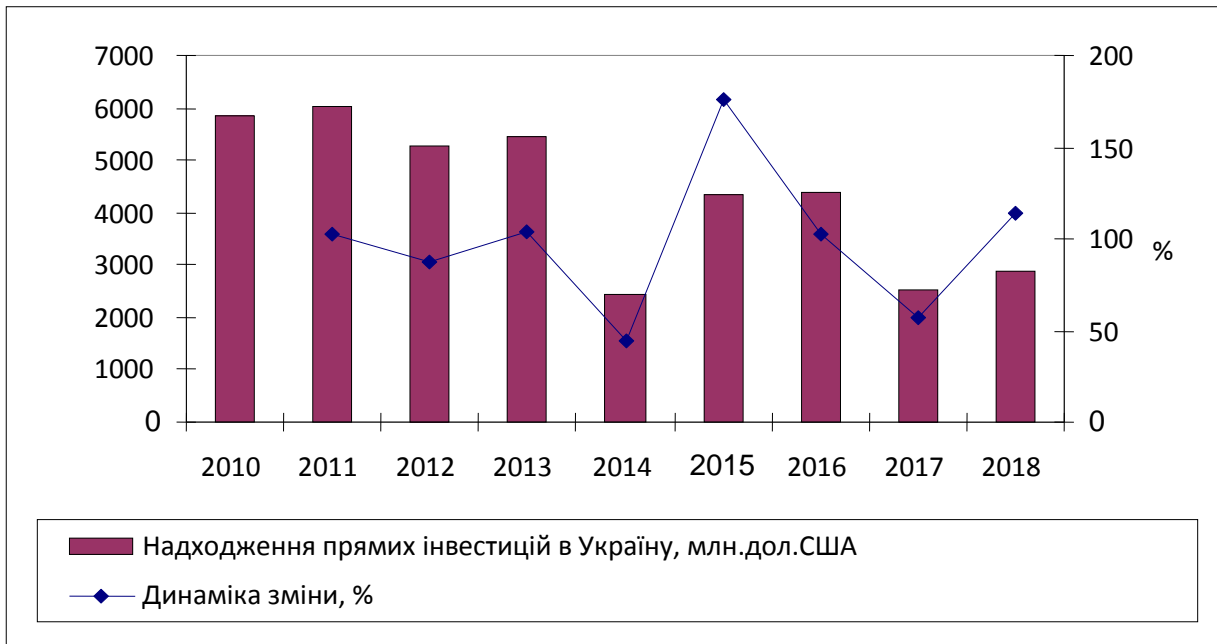


Рис. 1. Надходження ПІІ в економіку України за 2010-2018 рр.
(складено за матеріалами [2])

Для комплексної оцінки стану інвестиційного клімату країни необхідно провести аналіз динамічних змін вкладення прямих інвестицій з України за 2010-2018 рр. (табл. 2).

За даними Держкомстату, у 2018 році інвестиційна діяльність в Україні наразі припинилася, адже українські інвестори розмістили найменший обсяг своїх активів за кордоном у розмірі 1,0 млн дол. США, що на 678,9 млн дол. США менше, ніж у 2011 році.

Аналіз ланцюгових темпів зростання свідчить про досить неоднозначну тенденцію темпів зниження досліджуваного показника (рис. 2).

Якщо у 2010 р. обсяг прямих інвестицій з України становив 679,5 9 млн дол. США, то на наступний рік він різко скоротився на 588,6 9 млн дол. США, тобто на 86,6%, тоді як у 2012 р. Україна інвестувала за кордон суму в 7,3 рази більше від попереднього року (662,3 9 млн дол. США), хоча вона все ж таки не досягла рівня 2010 р. В

наступному 2013 р. відбувся знову різкий спад вкладень на 80,7%, а розмір становив 127,5 9 млн дол. США, і з цього періоду проявилася чітко виражена тенденція до скорочення інвестицій з України.

Світова фінансово-економічна криза у 2008-2009 рр. та військова агресія Російської Федерації проти України кількома роками потому суттєво погіршили очікування інвесторів стосовно подальших перспектив інвестування та фізичної безпеки активів у країні і внесли свої корективи, спричинивши скорочення надходжень коштів та навіть вибуття капіталів у певні періоди. Тому постало завдання, що полягає не лише в активному залученні нових, а також у втриманні на території України наявних іноземних інвесторів.

Порівняльний аналіз двох показників свідчить про переважання ПІІ в економіку України над прямими інвестиціями з України (рис. 3).

Таблиця 2

Вкладення прямих інвестицій з України у 2010-2018 рр.
(складено за матеріалами [2])

Роки	Обсяг інвестицій, млн дол. США	Динаміка зміни, %	Відхилення (+, -)
2010	679,5	-	-
2011	90,9	13,4	-588,6
2012	662,3	в 7,3 р.	571,4
2013	127,5	19,3	-534,8
2014	68,0	53,3	-59,5
2015	27,9	41,0	-40,1
2016	20,7	74,2	-7,2
2017	10,4	50,2	-10,3
2018	1,0	9,6	-9,40

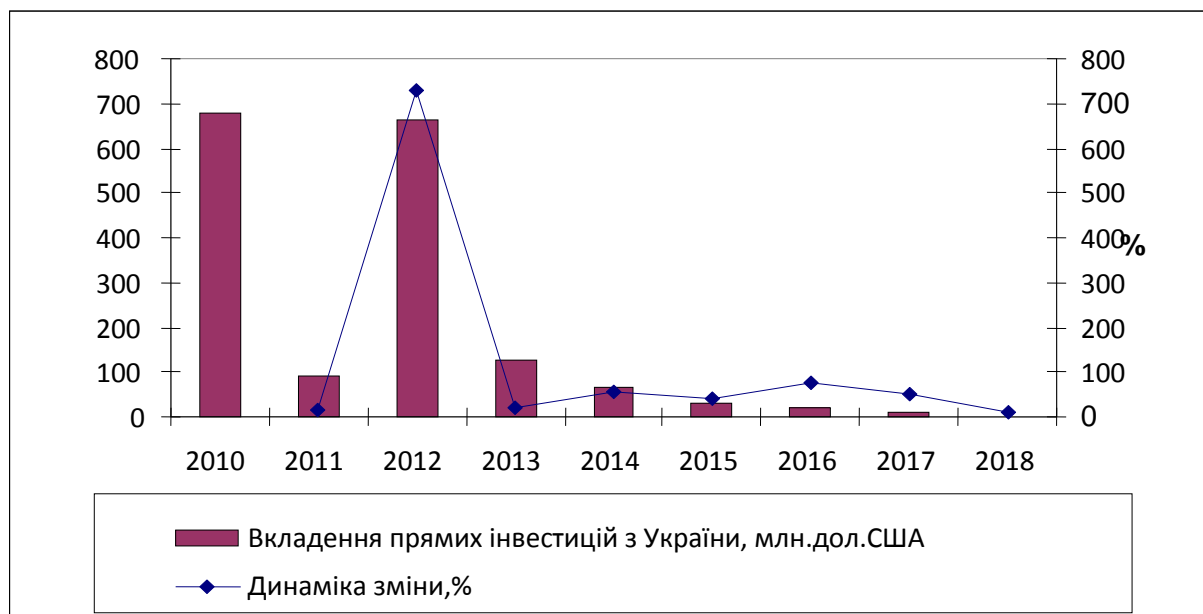


Рис. 2. Вкладення прямих інвестицій з України у 2010-2018 рр.
(складено за матеріалами [2])

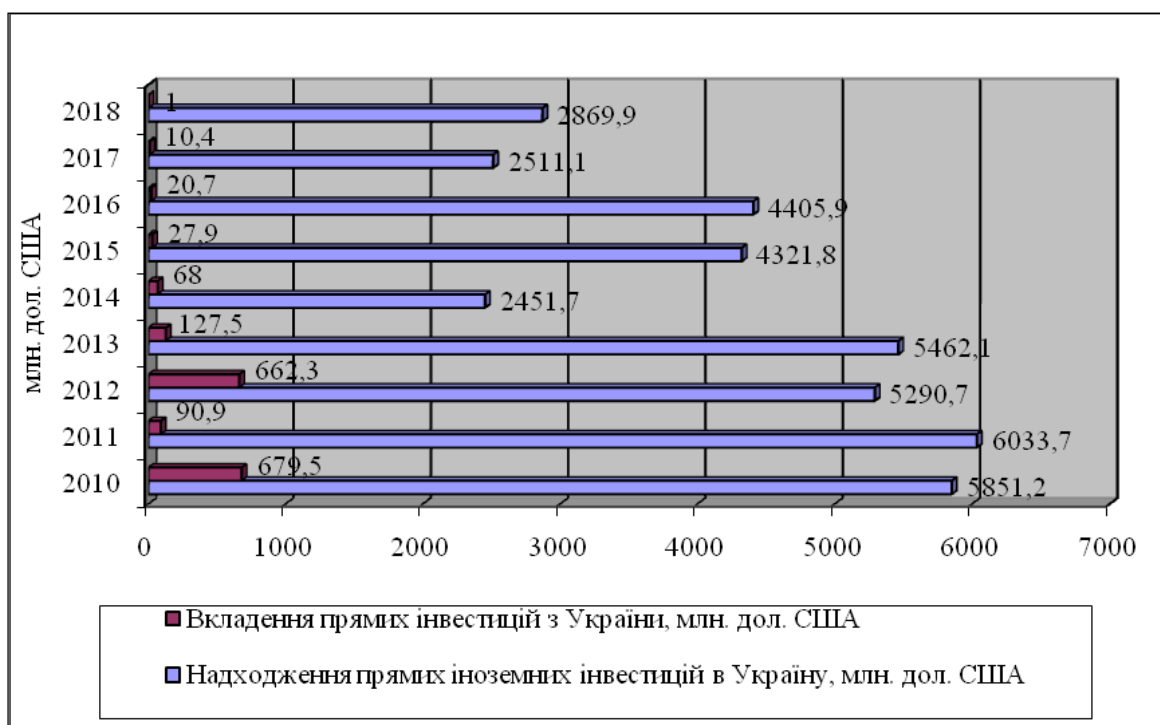


Рис. 3. Співвідношення обсягів надходження ПІІ в економіку України та вкладення прямих інвестицій з України у 2010-2018 рр.
(складено за матеріалами [2])

Тобто чистий приплив капіталу має позитивне значення: у 2018 році чисте інвестування склало 2868,9 млн дол. США. Проте значна різниця між прямими іноземними інвестиціями в Україну та прямими інвестиціями з України свідчить про недостатній інвестиційний потенціал і низький рівень інвестиційної активності, а також це слугує причиною відсутності активної міжнародної інвестиційної позиції України на світовій арені. Натомість тенденції скорочення прямих іноземних

інвестицій в економіку України дають підстави стверджувати наразі про низьку інвестиційну привабливість та відсутність перспектив України та виявляють низку перешкод та проблем зміцнення інвестиційного простору держави. Разом з тим, беззаперечним є той факт, що в Україні існує низка інвестиційно привабливих факторів, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків:

- великий ємний та фактично конкурентно необмежений внутрішній ринок з більшості товарних позицій;

- географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією;

- порівняно дешева та водночас кваліфікована робоча сила;

- науковий потенціал;

- розвинена інфраструктура (наявність портів, мостів, летовищ, складів, систем зв'язку, водопостачання) та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Економічна глобалізація створила умови для переростання міжнародної інвестиційної діяльності в глобальний інвестиційний процес, у межах якого відбувається безперервний цикл формування, обміну, розподілу і практичного використання глобальних інвестиційних ресурсів, що забезпечує відтворення, формується мотиваційна динаміка нагромадження та використання інвестиційного капіталу, визначаючи його міжкраїновий рух. За результатами проведеної оцінки інвестиційної діяльності України можна дійти висновку, що серед першочергових завдань інтеграційної політики слід виділити покращення її інвестиційного клімату. З огляду на вищезазначене є очевидним, що рух іноземного капіталу та розвиток інвестиційного ринку на рівні національної економіки потребує: 1) уніфікації законодавчої бази; 2) розвитку інвестиційних інституцій; 3) інтернаціоналізації та інтеграції інфраструктури; 4) транснаціоналізації комерційних зв'язків, товарних та фінансових ринків тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колеватова А. В. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку України / А. В. Колеватова // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання / Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2018. – Вип. 22. – С. 1080-1084.

2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

3. Топ-5 іноземних компаній, які згорнули бізнес в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/top-5-inostrannyh-kompaniy-kotorye-svernuli-biznes-v-ukraine-639230.html> – Загол. з екрану.

REFERENCES

1. Kolevatova, A. V. (2018), Suchasnyj stan zaluchennia inozemnykh investytsij v ekonomiku Ukrainy, Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky : elektronne naukove fakhove vydannia / Mykolaivs'kyj natsional'nyj universytet imeni V. O. Sukhomlyns'koho, vyp. 22, s. 1080-1084.

2. Sajt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, available at : www.ukrstat.gov.ua.

3. Top-5 inozemnykh kompanij, iaki zghornuly biznes v Ukraini, available at : <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/top-5-inostrannyh-kompaniy-kotorye-svernuli-biznes-v-ukraine-639230.html> – Zahol. z ekranu.

Стаття надійшла до редакції 23 жовтня 2019 р.